

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชุมชน อย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนไทลื้อ บ้านแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
COMMUNITY-BASED CULTURAL TOURISM MANAGEMENT ON THE
FOUNDATIONS OF SUSTAINABLE COMMUNITY A CASE STUDY OF
THAI LUE'S COMMUNITY BAN MAE SAP, SAMOENG DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE

¹สวิตต์ เดชศิระ, ²จूरีรัตน์ คิตศิริรัตน์ และ ³ชนิษฐา ใจเป็ง
¹Swiss Dej-Sira, ²Jureerat Sitsirat and ³Chanistha Jaipeng

^{1,2}มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา, ประเทศไทย

³มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ประเทศไทย

^{1,2}Chaopaya University, Thailand

³Christian University, Thailand

³peeup@hotmail.com

Received : February 4, 2023; **Revised** : March 25, 2024; **Accepted** : April 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชุมชน อย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทลื้อ บ้านแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องด้วยจากสังคมปัจจุบันเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ มรดกประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา แล้ววัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจ โดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่าง ประกอบด้วยวิถีชีวิต การแสดงดนตรีพื้นบ้าน ภาษา อาหารประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และจากการที่ประเทศไทยมีความเป็นอัตลักษณ์สูง ทำให้ประเทศไทยต้องมีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพราะว่าความเข้มแข็งของวัฒนธรรมและการจัดการวัฒนธรรมจะสามารถเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศโดยการ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและบริการ คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน

นำเอาการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีความคิดสร้างสรรค์นำมาจัดการให้เกิดความสนใจ สอดคล้องตามคุณค่าของชุมชนหรือท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งนับเป็นส่วน สำคัญและเป็นปัจจัยหนึ่งของการสำเร็จในการสร้างคุณค่าความทรงจำสำหรับทั้งนักท่องเที่ยวและ ชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; ฐานรากวิถีชุมชน; ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบ

Abstract

This academic article aims to present cultural tourism management based on sustainable community lifestyles: A case study of the Thai Lue's community, Ban Mae Sap, Samoeng District, Chiang Mai Province. Due to the current society emphasizing the importance of tourist attractions related to traditional heritage that have been inherited from generation to generation and attractive culture. There are many factors which attract tourists: a way of life, performances of folk music, language, traditional food, religious ceremonies, handicrafts and others in the relevance of culture. According to Thailand's genuine identity, this pushes Thailand to have planning development for local tourist attractions to support the growth of cultural tourism. Because cultural strengths and cultural management can be a significant indicator of the sustainability of national development by bringing creative cultural tourism to manage and create interests in accordance with values of community or local

Keywords: Cultural tourism, Foundations of Community, Thai Lue's Community Ban Mae Sap

บทนำ

การท่องเที่ยวได้กลายเป็นอุตสาหกรรมหลักสำคัญที่สามารถทำรายได้เข้าสู่ประเทศ อีกทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ แต่ผลจากรวมกลุ่ม AEC ก็ย่อมส่งผลให้การแข่งขันด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีสูงขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยต้องมีการชูความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยให้มากขึ้น เพราะจะทำให้เกิดความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์ นั่นก็คือการแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของประเทศไทย

ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันที่ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมที่มีแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นตามแต่ละภาคของประเทศไทย เป็นมรดกที่ส่งผ่านจากบรรพบุรุษมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานอีกทั้งยังแฝงภูมิ ปัญญาความรู้ของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นเอาไว้ด้วย การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้นที่มีความตื่นตัวแต่เป็นความตื่นตัวที่มีอยู่ทั่วโลกสำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่เป็นการสร้างการกระจายรายได้ไปยังทุกพื้นที่เกิดการจ้างงาน มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ประเทศไทยควรมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศ เพื่อการสร้างให้เป็นธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน โดยแสดงให้เห็นเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศ ต้องมีการคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเพื่อให้อยู่คู่ประเทศไทยต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ท่ามกลางการแข่งขันของตลาดการท่องเที่ยวที่สูงขึ้น กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงได้รับความสนใจที่เพิ่มสูงขึ้นด้วย เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทย (กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ, 2555) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ยังเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย และต่อมุมมองการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมให้สืบทอดคงอยู่ในสังคมไทย โดยเป็นการพัฒนาอย่างควบคู่ที่ช่วยส่งเสริมการรักษาสมดุลขององค์ประกอบหรือทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดความยั่งยืน ทั้งจากความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ที่สูงขึ้นให้กับชุมชนและประเทศไทย โดยการบริหารจัดการต้นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และควบคู่กับการสืบทอดวัฒนธรรม รวมถึงประเพณีวิถีชีวิตของท้องถิ่นตนเองให้คงอยู่ สอดรับตามแนวทางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ซึ่งจากมุมมองสะท้อนที่กล่าวมาทั้งหมด หากประเทศไทยสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไปได้ในทิศทางที่ดีและถูกต้อง โดยยึดหลักคำนึงถึงการพัฒนาที่รักษาสมดุลขององค์ประกอบหรือทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนเป็นสำคัญนั้นย่อมเกิดผลกระทบเชิงประโยชน์อย่างมหาศาลต่อประเทศได้ในอนาคต (ชิตาวีร์ สุขคร, 2562) แต่ทั้งนี้การรองรับกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันส่งผลให้ชุมชนต้องเกิดการปรับตัว และให้ความสำคัญอย่างมากในการให้ความตระหนักถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ดังนั้นการบันทึกจากวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือนกับหลักการที่คนในชุมชนได้มีเป้าหมายในการอนุรักษ์ร่วมกัน และการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของตนเอง (ฤทธิรงค์ จุฑาพถุมิตร และวิรัตน์ รัตตากร, 2556)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว มีความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งมีศิลปหัตถกรรม วัฒนธรรมล้านนาที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น สวยงามและเกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ซึ่งล้วนเป็นช่างฝีมือที่มีคุณภาพ มีการนำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรม วิถี

ชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อและปราชญ์ชุมชน มานำเสนอนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แตกต่าง และเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ แต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์นั้น ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและภาคการบริการในปัจจุบันมีภาวะการแข่งขันสูง พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป มีการมองหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ที่มีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น ทำให้แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการปรับตัวปรับเปลี่ยน และพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวให้เกิดการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาซึ่งเป็นทุนของท้องถิ่นให้ดำรงอยู่และเกิดความยั่งยืนต่อไป

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบลักษณะที่นำเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และทรัพยากรในด้านต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน มาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสประสบการณ์ใหม่โดยการท่องเที่ยวชุมชนควรพิจารณาถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบในการจัดการท่องเที่ยว จะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมและเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

พิมพ์ระวี โรจนรุ่งสัจต์ (2553) ได้อธิบายถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลัง ความคิด หลักการ ความหมายและองค์ประกอบที่สำคัญของ CBT เพราะ CBT ไม่ใช่เพียงแค่ “ ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism product) ” ซึ่งเมื่อถูกผลิตแล้วจะหมุน

ไปตามกลไกตลาดและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หากแต่ CBT เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือโดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น CBT ไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูปและไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของชุมชน ไม่ใช่ยารวิเศษหรืออศิวินม้าขาวที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาชุมชน ในทางกลับกันหากไม่ระมัดระวัง CBT ก็อาจจะกลายเป็นยาพิษเป็นช่องทางในการนำหายนะสู่ชุมชนได้เช่นกัน ก่อนจะลงไปสนับสนุนการทำ CBT จึงต้องคัดเลือกชุมชนที่

เหมาะสม มีการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการ CBT และสามารถหยุดการดำเนินงานได้เมื่อเกินความสามารถของชุมชนในการจัดการหรือก่อผลกระทบต่อชุมชน ในขณะที่ พงณา สวนศรี (2546) ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โดยกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน สอดคล้องกับ ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้กล่าวว่าการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ออกาสชุมชนยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ร่วมดำเนินการ คือ ร่วมวางแผนการจัดการด้วยกัน ร่วมลงทุนเป็นหุ้นส่วนด้วยกัน และได้รับผลประโยชน์ ทั้งรายได้และผลกำไรอย่างเสมอภาคกัน

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดบริบทของการท่องเที่ยวบนพื้นฐานแนวคิด ชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตโดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนภายในชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีเป้าหมายคือ “ความเข้าใจกันของคนในสังคม” โดยการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแบ่งปันความรู้ ความคิดและทรัพยากรแก่กัน โดยมีกระบวนการที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ 1) กระบวนการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว ซึ่งเปรียบเสมือนการกลั่นกรอง และปฐมนิเทศนักท่องเที่ยวก่อนลงสู่ชุมชน 2) กระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวผ่านรูปแบบ Home stay 3) ระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้าน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้าน (มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2544: 214).

อย่างไรก็ตาม “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน” แตกต่างจาก “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ตรงที่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นคนกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว หมายถึง จัดการโดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยว ความแตกต่างที่ชัดเจนคือ ชุมชนอยู่ในบทบาทเจ้าของกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงผู้ให้ความร่วมมือ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548: 209-210) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้โดยสรุปความว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ สัมผัส และชื่นชมกับความเป็นเอกลักษณ์และความแตกต่างของวัฒนธรรมของพื้นที่ต่างถิ่นในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษา ประเพณี หรืออาหาร เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งยังสามารถสร้างรายได้การจ้างงานและการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น กับพื้นที่นั้น

นุชนารถ รัตนสุวงศ์ชัย (2554, น.32) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับแรงดลใจหรือสิ่งกระตุ้นให้เดินทางไป ยังจุดหมายปลายทางเพื่อสังเกต เรียนรู้ มีประสบการณ์ร่วมและตระหนักคุณค่า วัฒนธรรมของชุมชนในจุดหมายปลายทางนั้น ซึ่งครอบคลุมถึงงานสร้างสรรค์ ประเพณี ขนบธรรมเนียม และกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้และเข้าใจ วัฒนธรรมของกันและกันเพื่อ ให้เกิดมิตรภาพและสันติภาพระหว่างชุมชนอย่างยั่งยืน

จากความหมายเหล่านี้อาจกล่าวโดยรวมได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเดินทางท่องเที่ยวไปสู่พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์และความแตกต่างทางด้านสังคม วัฒนธรรม และผู้คน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับความแปลกใหม่ สร้างความรู้ความเข้าใจ และที่สำคัญคือการเห็นคุณค่าของ เอกลักษณ์และความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมและผู้คนในแต่ละพื้นที่

ชิตาวีร์ สุขคร (2562) กล่าวว่า ในการสร้างหรือการมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น ย่อมต้องมีองค์ประกอบที่หลากหลายเพื่อให้ตรงกับจุดประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงมีความพร้อมในการจัดสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1. องค์ประกอบทางสังคม ประเพณีและวัฒนธรรม คือองค์ประกอบที่เป็นนามธรรม เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการสร้างแหล่งท่องเที่ยวหรือการมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม องค์ประกอบนี้คือจุดเด่นด้านสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้นๆ ที่สามารถพัฒนาให้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว ในพื้นที่ หรือสถานที่นั้นๆ ได้มากขึ้น ตัวอย่างขององค์ประกอบในด้านนี้ เช่น วิถีพื้นบ้าน ภาษาพื้นถิ่น อาหาร พื้นถิ่น ประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะตัว วิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ ตำนานหรือนิทานพื้นถิ่น เป็นต้น

2. องค์ประกอบทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม คือองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรม ที่มีคุณสมบัติทั้งการเป็นสิ่งสร้างรูปแบบของวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ และการเป็นทรัพยากรที่สามารถนำมาพัฒนาเพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างขององค์ประกอบในด้านนี้ เช่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่นั้นๆ เป็นต้น

3. องค์ประกอบทางธุรกิจและการพัฒนา คือองค์ประกอบที่นำองค์ประกอบทั้งสองข้างต้น มาผนวกรวมกันเพื่อสร้างแผนธุรกิจ หากจุดแข็งของตนเอง สร้างและพัฒนาจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว วางแผนการตลาดของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการรักษาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตัวอย่างขององค์ประกอบในด้านนี้ เช่น แผนธุรกิจ ที่ชุมชนมีส่วนร่วม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ถูกต้อง แผนการรักษาสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

แม้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ คือด้านสังคม ประเพณี และ วัฒนธรรม,ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านธุรกิจ แต่หากมองในรายละเอียด องค์ประกอบทั้งหมดนั้นล้วนแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และความแตกต่างหลากหลายนี้เองที่ทำให้เกิดประเภทของแหล่งท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปตามทรัพยากรที่มี และตามวัตถุประสงค์ของแหล่งเที่ยวนั้นๆ และสามารถแยกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกมาได้ ดังนี้

1. ประเภทวัฒนธรรมและประเพณี คือแหล่งท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นใน การไปสัมผัสชื่นชม เข้าร่วม ได้รับประสบการณ์ของวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาลที่ อาจจะมีความเป็น เอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่ที่ไปท่องเที่ยว

2. ประเภทประวัติศาสตร์ คือแหล่งท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นใน การเรียนรู้ ศึกษาสถานที่ประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ เพื่อการเข้าใจถึง ประวัติศาสตร์ ความ เป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ในอดีต

3. ประเภทชุมชน คือแหล่งท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนที่ได้ไปทำการท่องเที่ยว ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการใช้ชีวิต วัฒนธรรมชุมชน ภาษา อาหาร ศาสนาความเชื่อ หรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน

เป็นที่ชัดเจนว่าการท่องเที่ยวที่เน้นรูปแบบเฉพาะตัวเช่นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น กลายเป็นกระแสใหม่ของการท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวตามกระแสนี้ส่งผลให้ประเทศไทยเองก็มีการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้มีการผลักดันให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยนั้นมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งทางธรรม-ชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตัว และมีความหลากหลายตั้งอยู่ในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ จึงทำให้กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในประเทศไทยนั้นยิ่งเป็นที่นิยมมากขึ้นไปอีก

ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม เป็นคำที่เกิดจากคำว่า “ทุน” และ “วัฒนธรรม” ซึ่งคำว่า “ทุน” (Capital) จะเกี่ยวข้องกับทรัพยากรหรือสินทรัพย์ ซึ่งมักจะอ้างถึงเฉพาะคุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรต่าง ๆ ที่บุคคลหรือองค์กรเป็นเจ้าของ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2552) ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” (Culture) ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2552) หรือมีความหมายโดยรวมคือ วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำไปช่วยพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ในสังคม นับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิธีการแต่งกายวิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความวิธียู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ วิธีแสดงความสุขทางใจ และหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมจึงเกิดจาก ทรัพยากรวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่า หรือความหมายขึ้นมา ซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องเพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ทั้งนี้รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2540) ได้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า เป็นทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่ สินค้าและบริการเหล่านั้นคือ สินค้าวัฒนธรรม (Cultural Product) ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการนำวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้นมาผลิตเป็นสินค้าและบริการ วัฒนธรรมจึงเป็นทุนที่ทำให้เกิดการขยายตัวของสินค้าและบริการ

ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) จึงหมายถึงผลผลิตทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณสถานโบราณวัตถุ และผลงานศิลปะ เช่น ภาพวาด ทัศนกรรมรูปปั้นหรือสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่วัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นั้นจะอยู่ในรูปทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีจารีต พิธีกรรม ศิลปะการแสดง เพลง ดนตรี วรรณกรรม วิถีชีวิต ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติ (Throsby, 2001) เป็นต้น

ทุนวัฒนธรรมเป็นทุนสำคัญในสังคมเศรษฐกิจเนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้นถูกจัดว่านำวัฒนธรรมมาเป็น “ทุน” ในการผลิตสินค้าและบริการ ทำให้การผลิตสินค้าและบริการขยายตัวเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์งาน (creativity) ดังนั้นทรัพยากรทางวัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริโภคของนักท่องเที่ยวในลักษณะของสินค้าทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (McKercher & du Cros, 2002) อย่างไรก็ตามความยั่งยืนที่ตามมาจากการนำวัฒนธรรมมาเป็นทุนในการผลิตสินค้าทางการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องเน้นในการให้ความสำคัญกับเรื่องของวัฒนธรรมเป็นหลัก เรื่องสินค้าและบริการเป็นรอง แต่ในทางตรงกันข้ามหากเน้นแต่รายได้ทางเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมก็อาจทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ และกลายสภาพวัฒนธรรมไปเป็นแค่สินค้าและบริการเท่านั้น แต่ขาดการรักษารากเหง้าและอารยวัซึ่งวัฒนธรรม จะทำให้วัฒนธรรมถูกทำลายโดยกระบวนการทางเศรษฐกิจในสังคม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540) ดังนั้นควรคำนึงถึงการคงอยู่ของคุณค่าทางวัฒนธรรม การแสวงหาจุดที่เหมาะสมสำหรับการปรับเปลี่ยนทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้ความสำคัญกับระดับคุณค่าที่แตกต่างของวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ และสัมผัสไม่ได้ ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นสำหรับการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา

ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบ

อำเภอสะเมิง เป็นอำเภอขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดเชียงใหม่ และมีระยะทางห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 45 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่อุดมด้วยทรัพยากร ธรรมชาติ มีความสวยงามและน่าอยู่ ภายในอำเภอสะเมิงมีกลุ่มชนอาศัยอยู่หลากหลาย หนึ่งในกลุ่มชนเหล่านั้นคือ “กลุ่มชนไทลื้อ” ซึ่งอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแม่สาบ หมู่ที่ 1 ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ หมู่บ้านไทลื้อบ้านแม่สาบ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลสะเมิงใต้ เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ก่อตั้งขึ้นมาเป็นระยะเวลาประมาณ 200 ปี ตำนานหมู่บ้านไทลื้อแม่สาบได้มีการกล่าวขานไว้อย่างน่าสนใจว่า มีพรานป่าพร้อมพวก และหมาไล่ล่าเนื้อได้ไปเที่ยวป่าล่าสัตว์ที่ป่าดอยคำ ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของดอยสุเทพ ได้พบกับกวางตัวหนึ่งที่มีลักษณะผิวพรรณสีเหลืองทอง ขนและเขาเป็นทองคำ พรานและหมาล่าเนื้อจึงไล่ล่ากวางตัวนี้มาจนถึงสถานที่ต่างๆ จึงได้ตั้งชื่อสถานที่ หรือหมู่บ้านต่างๆ ขึ้นมามากมาย เช่น บ้านแม่สะ บ้านกองแหะ บ้านปางตะ บ้านห้วยคอก บ้านน้ำริน จนมาถึงบริเวณหมู่บ้านแม่สาบในปัจจุบัน เนื่องจากหมาล่าเนื้อตัวนั้นได้ “สาบ” (ได้กลิ่น) กวางอยู่บริเวณนี้เป็นเวลานาน จึงเป็นที่มาของ “หมู่บ้านไทลื้อแม่สาบ”

ชาวไทลื้อได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในล้านนาสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวไทลื้อในหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่ทั่วภาคเหนือตอนบนในปัจจุบัน เห็นได้ว่า ชาวไทลื้อได้กระจายกันตั้งถิ่นฐานในจังหวัดต่างๆ คือ เชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ลำพูน ลำปาง และเชียงใหม่ โดยจังหวัดเชียงใหม่มีชุมชนไทลื้ออาศัยอยู่ที่บ้านเมืองหลวง อำเภอดอยสะเก็ด หมู่บ้านแม่สาบ อำเภอสะเมิง บางหมู่บ้านในอำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย และอำเภอแม่เมาะ

กลุ่มชนไทลื้อของอำเภอสะเมิงในปัจจุบัน อาศัยกระจัดกระจายอยู่หลายหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านกอง หมู่บ้านแม่ชาน หมู่บ้านหาดส้มป่อย หมู่บ้านอมลอง หมู่บ้านห้วยคอก หมู่บ้านทรายมูล สาเหตุที่มีการกระจัดกระจายเนื่องจากชาวไทลื้อดั้งเดิมได้ย้ายไปตั้งครอบครัวใหม่ โดยแต่งงานกับคนหมู่บ้านอื่น แต่ที่เป็นชุมชนไทลื้อดั้งเดิมและเป็นกลุ่มใหญ่ ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านแม่สาบ หมู่ 1 ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งหลักฐานการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทลื้อมีข้อมูลที่แตกต่างกันไป (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว.,2535)

ชาวไทลื้อจะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและสงบ นิยมพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ ซึ่งจะปรากฏตามจารีต ประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดกันมา ดังเห็นได้ชัด คือ ภาษาพูด แม้ว่าสภาพแวดล้อมอาจทำให้สิ่งต่างๆ เหล่านั้นถูกกลืนหายไปตามยุคสมัยก็ตาม แต่ยังมีบางสิ่งบางอย่างที่ยังคงมีไว้ให้ได้ศึกษาได้สัมผัสและได้พบเห็น นอกจากนี้พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านแม่สาบเป็นพื้นที่ราบและชั้นบันได ทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ ปลูกกระเทียม ซึ่งมีชื่อเสียงมาก และมีการปลูกพืชหมุนเวียนชนิดอื่นๆ ผลัดเปลี่ยนกันไปตามฤดูกาล เช่น ข้าว ข้าวโพด สตรอเบอร์รี่ และผักต่างๆ ที่ตลาดมีความต้องการโดยอาศัยแหล่งน้ำ เช่น น้ำแม่สาบ อ่างเก็บน้ำห้วยก่องทอง เพื่อใช้ในการเกษตรและการดำรงชีวิต

ประเพณีการแต่งกายของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบ ผู้ชาย ใส่กางเกงสะดอ (กางเกงผ้าทรงหลวม ขายาวถึงน่อง) สวมเสื้อย้อมด้วยต้นฮ่อมสีกรมท่าและสีดำ ในขณะที่ผู้หญิง ใส่ผ้าซิ่นที่ทอเป็นลายก่าน (ลายขวางสลับสีดำแดง หัวซิ่นและตีนซิ่นเป็นแถบสีดำ) บางตัวก็มีลวดลาย เช่น ลายขีด สวมเสื้อผ่าอกที่ป้ายไปกลัดกระดุมไว้ด้านข้าง บางตัวก็กลัดกระดุมตรงธรรมดา เสื้อมีทั้งสีดำและสีขาว แถบผมที่เรียกว่า “หลักโง” (โง หรือ จัว หรือ วัว) คือ แถบผมยาวไว้กลางศีรษะ บางคนก็เกล้าแบบ “โหมะม่อน” (โหมะ คือ โปะ , ง่อน คือ ท้ายทอย) แล้วโพกหัวด้วยผ้าสีขาว ภาษาพูดเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลไทยต่างๆ เช่น ไทลื้อ ไทยอง ไทเขิน ไทใหญ่ แต่ละภาษาแตกต่างกันออกไป

ชาวไทลื้อมีภูมิปัญญาของบรรพบุรุษสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น วิธีการสืบทอดภูมิปัญญาใช้วิธีการเรียนจากปากต่อปาก มุ่งเน้นการท่องจำและเรียนโดยการใช้อักษรขานขวน ใช้หินสีเปื้อยเขียนกระดาน เมื่อจำได้แล้วลบทิ้ง หรือทำซ้ำๆ จนกว่าจะจำได้ นอกจากนี้แล้วจะเห็นได้ว่าชาวไทลื้อมีการบันทึกภูมิปัญญาโดยการลงบันทึกใบลาน เช่น บัญชีใบลานตำรายาของครูบาโปธา ใบลานเขียนชะตาเกิดของแต่ละคนแล้วนำมาฉนวนใส่กระบอก นอกจากนี้คนสมัยก่อนยังได้บันทึกสิ่งสำคัญลงในกระดาษ โดยใช้ไส้ถ่านไฟฉายเป็นหมึก ใช้ไม้ปลายแหลมหรือขนนกเป็นปากกา บางคนที่มีเงินมากจะซื้อหมึกที่ขายเป็นขวด มีปากกาสำหรับเขียนโดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้จากการบันทึกลงกระดาษของท้าวจุนสิทธิ์ ตัวอักษรที่ใช้บันทึกจะใช้อักษรล้านนาเหมือนกับตัวอักษรของล้านนาทั่วไป ภูมิปัญญาสำคัญซึ่งคนชราที่บันทึกลงในใบลานและกระดาษ ได้แก่ ตำรายาสมุนไพร คาถา แผงยันต์ บทสวด แผงยันต์ที่ทำใส่เทียน ตำราดูฤกษ์ยามเกี่ยวกับวัน วันขึ้นเสาคอก วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ชาวไทลื้อในหมู่บ้านแม่สาบในสมัยอดีตจะทอผ้าใช้เองเพื่อใช้นุ่มนวล หรือใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อ ซิ่น ผ้าปูที่นอน ผ้าແหลบ (ที่นอนบาง) ที่นอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ตุ้ง ผ้าห่อใบลาน ผ้าขาวม้า ผ้าพันศีรษะ ผ้าสไบ และถุงย่าม เป็นต้น ลวดลายที่ปักบนผ้าทอมีหลายแบบและมีชื่อเรียกเฉพาะ เช่น รูปช้าง รูปม้า เขี้ยวหมา จี ดอกเปา ประสาทงูลอย เขี้ยวหมาล่า กระแจ่งล่า เหล้มผิด เป็นต้น และใน

สมัยอดีตชาวไทลื้อนิยมใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค บ้างก็ใช้คาถาในการเป่าเสก เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากหมอแผนปัจจุบัน ประกอบกับการคมนาคมไม่สะดวก การเดินทางมีความยากลำบาก จึงเป็นที่มาของการเกิดภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรรักษาโรคขึ้น โดยมีการใช้ส่วนของพืช เช่น ราก ลำต้น เปลือก ใบ ดอก ผล และเมล็ด ลักษณะของนำมาใช้ ได้แก่ นำมาต้มกินน้ำฝน (ใช้ยาฝนกับหิน) ผสมน้ำกิน ปั่นเป็นลูกกลอน พอก และประคบยาสมุนไพรใช้รักษาโรคได้หลายชนิด เช่น โรคริดสีดวง โรคนิว ร้อนใน สันนิบาต อัมพฤกษ์ และอัมพาต ผื่นคัน ปวดหลัง ปวดเอว เป็นไข้ ตัวร้อน อาหารเป็นพิษ เป็นต้น

ในส่วนการแสดงพื้นบ้านของชาวไทลื้อบ้านแม่สาบมักปรากฏรูปแบบจากการฟ้อนลื้อ นอกจากนี่ยังมีการฟ้อนรำต่างๆ เช่น ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนประทีบ ฟ้อนไตอ่างขาง ฟ้อนลื้อ และได้้นำการฟ้อนลื้อมาเป็นฟ้อนประจำหมู่บ้านไทลื้อ เพื่อเป็นการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองจวบจนทุกวันนี้ และที่สำคัญคือการขับลื้อ เป็นศิลปะการร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง โดยใช้บทขับที่แต่งขึ้นให้มีจังหวะมีสัมผัสที่เหมาะสมกับโอกาสที่จะขับ การเรียบเรียงถ้อยคำโต้ตอบกันเป็นเรื่องราวคล้ายๆ ลำตัดหรือหมอลำ ของภาคกลางและภาคอีสาน ผู้ขับจะมีฝ่ายหญิงและฝ่ายชายขับแก้กัน โดยมี ปี่เป่าคลอไปด้วย

หมู่บ้านแม่สาบยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ ถ้ำหลวงแม่สาบ เป็นปล่องโพรงทะลุ (มองเห็นท้องฟ้า) คล้ายปล่องภูเขาไฟ ภายในถ้ำมีหลายคูหา มีหินงอก หินย้อย และบัลลังก์หินที่สวยงาม, เรือนไทลื้อโบราณ เป็นเรือนที่สวยงาม ทรงคุณค่า ปัจจุบันมีเหลือเพียง 1 หลัง คือ เรือนไทลื้อของนายคำป็น สิงห์ทอง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2500 ใช้ไม้สักทองทั้งหลัง และหลังคามุงดินขอ และพระธาตุตอยนง ซึ่งมีตำนานและเรื่องเล่ามากมายเกี่ยวกับประวัติของชาวไทลื้อแม่สาบด้วย

บทสรุป

การท่องเที่ยวในปัจจุบัน มีรูปแบบที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างหลากหลาย และหนึ่งในรูปแบบที่มีความน่าสนใจ คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจุดขายเฉพาะ ในการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ในขณะที่เดียวกันยังเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่น และประเทศให้คงอยู่อย่างทรงคุณค่ารวมทั้งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มภายใต้ความสมดุลแห่งการพัฒนาที่ควบคู่ในอนาคตได้

ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทลื้อแคว้นสิบสองพันนามณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงที่พระเจ้ากาวิละ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ทำศึกชนะสามารถยึดเมืองเชียงใหม่แล้วเข้าตีสิบสองพันนา และหัวเมืองลื้อเขินได้ จึงกวาดต้อนอพยพผู้คนจากสิบสองพันนามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในล้านนาตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ซึ่งผู้คนที่อพยพมานั้นมีทั้งที่ถูกกวาดต้อนมาและอพยพมาากันเอง ภายหลังเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสิบสองพันนากับล้านนา โดยครั้งนั้นมีชาวไทลื้อกลุ่มหนึ่งเดินทางมาเสาะแสวงหาแหล่งตั้งถิ่นฐานของตนเอง ภายหลังอพยพมาถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว จนกระทั่งเดินทางมาถึงอำเภอสะเมิงพบว่ามีที่ราบระหว่างหุบเขาที่มีแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านถึง 2 สาย คือแม่น้ำแม่สาบและ

แม่น้ำสะเมิง มีสภาพเป็นภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จึงได้เลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านแม่สาบ

การที่ชุมชนไทลื้อบ้านแม่สาบตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม ประกอบกับการที่คนชุมชนมีพื้นฐานความเป็นลื้อที่รักสงบ ยึดมั่นในความมั่นคงในชีวิตที่ให้ความสำคัญต่อความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเผื่อแผ่และการแลกเปลี่ยนแรงงานภายใต้ความสามัคคีและความร่วมมือของคนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล การดำรงชีวิตของคนเป็นไปอย่างพอเพียง แต่ละครอบครัวมีการบริโภคปัจจัยต่างๆ ที่ตนผลิตได้ การหมุนเวียนผลผลิตเป็นรูปแบบของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การซื้อขายภายในชุมชนมีน้อยมาก วัฏจักรของการดำรงชีวิตในแต่ละปีจะผูกพันอยู่กับวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งระบบความคิดความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่แสดงออกถึงการให้คุณค่าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติว่าเป็นผู้ดลบันดาลและคุ้มครองดูแลชีวิตและธรรมชาติให้ดำเนินไปอย่างสมดุล ซึ่งนับเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นของสังคมไทลื้อบ้านแม่สาบ

ชาวไทลื้อบ้านแม่สาบเป็นชุมชนที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมมาอย่างยาวนาน ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับจารีต ประเพณี และประเพณีปฏิบัติตัวอยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีการสืบทอดลักษณะของวัฒนธรรมให้ลูกหลาน ลักษณะการสอนจะเป็นการแทรกความรู้ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันจากประสบการณ์ การสั่งสอน การฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น ภาษาไทลื้อ การแต่งกาย การทำนุบำรุงรักษาเอกลักษณ์ของไทลื้อ แม้จะมีการสร้างขึ้นใหม่แต่ยังคงต้นแบบไทลื้อในสิบสองปีนา เพื่อการรักษาความเป็นวัฒนธรรมเดิมของตน

ในปัจจุบันชุมชนไทลื้อ ได้ดำเนินโครงการการพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว บ้านแม่สาบ มีการจัดทำวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวบ้านแม่สาบขึ้น และมีกิจกรรมเดินทางไปศึกษาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนและเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบนฐานรากวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะการที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน มีผลให้มรดกทางวัฒนธรรมทั้งหมดของชุมชนใดชุมชนหนึ่งกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ในมุมมองของนักท่องเที่ยววัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับ “กลุ่มคนในชุมชน” และ “ลักษณะทางสังคมเฉพาะกลุ่ม” ได้แก่ พฤติกรรมทางสังคม ธรรมเนียมปฏิบัติ และวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละวันซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ไม่ว่าจะอัตลักษณ์นั้นเป็นของดั้งเดิม หรือเป็นอัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนไปตามการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจึงมีความหลากหลายเป็นทั้งสิ่งที่จับต้อง และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ และเป็นที่ยอมรับกันดีว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องสามารถตอบสนองความต้องการหรือสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้คนในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 32(4), 136-146.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). *วัฒนธรรมคือทุน*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุซุมและบุตร จำกัด.
- จิตาวิร์ สุขคร. (2562). การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทย. *Journal of Sustainable Tourism Development* 1(2), 1-7
- นุชนารถ รัตนสูงค์ชัย. (2554). กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์*. 18(1), 31-50
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพรส แอนด์ดีไซด์.
- พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (2553). *การท่องเที่ยวชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 1: กรุงเทพ สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม. (2544). *กรณีศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2540). *ทุนวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: พลีเพลส.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2544). *การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบทอย่างยั่งยืน*. เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชนบท ณ ห้องประชุมใหญ่ อาคารสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กรุงเทพมหานคร. 26-28 กันยายน. (อัดสำเนา)
- ฤทธิรงค์ จุฑาทฤดมิก และวิรัตน์ รัตตากร. (2556). *บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ*. เอกสารเสนอต่อที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS 2013 หัวข้อ “มรดกวัฒนธรรมเอเชียที่ถูกลืมน: รู้ รักษา สืบสาน”, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 15-16 ตุลาคม 2556.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2552). คลังความรู้. แหล่งที่มา <http://www.royin.go.th/> [2 ตุลาคม 2566].
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2535). *ไถลื้อในลึบสองพันนาและล้านนา*. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง มรดกสิ่งทอไถลื้อกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในล้านนา. เชียงใหม่
- McKercher, B.; and du Cross, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York: Haworth Hospitality Press.
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. United Kingdom: Cambridge University Press.